

MÜHENDİS MEHMED ALİ BEY'İN AVANOS'TAKİ PROJELERİ

Dr. Öğr. Üyesi Remzi AYDIN
Erciyes Üniversitesi Edebiyat Fakültesi

ÖZ

18. yüzyılın ortalarından itibaren başlayan sanayileşme süreci tüm dünyada farklı etkiler yaratmıştır. Genel olarak bakıldığında, makineleşme ile birlikte üretim artmış, nüfus yükselmiş, ulaşım gelişmiş ve kentlere göç başlamıştır. Kentlerdeki nüfus artışı ise yeni sorunlarla ihtiyaçları beraberinde getirmiştir. Dünya ile aynı anda olmasa da Osmanlı Devleti'nde de benzer gelişmeler, Tanzimat'ın ilanından sonraki süreçte hızla yaşanmıştır. Özellikle idari ve adli sistemdeki değişiklikler, daha önce mevcut olmayan kurumların ortaya çıkışına sebep olmuştur.

Bu çalışmada, Osmanlı döneminde Kayseri Liva Mühendisliği görevini yürüten Mehmed Ali Bey'in Avanos'ta yapılmak üzere tasarladığı iki proje ele alınmıştır. Ele alınan projelerden biri köprü diğeri ise hapisanedir. Avrupa hukuk sistemini benimseme yolunda ilerleyen Osmanlı dünyası için hapisane yeni bir yapı tipi olarak karşımıza çıkmaktadır. Çağdaşları gibi taş ayaklar üzerine ahşap tabliye olarak tasarlanan köprü, bu yönüyle önceki dönem örneklerinden ayrılmaktadır. Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde yer alan projelerin mimari anlatım tekniği incelendiğinde, günümüz projelerinin öncülü niteliğinde olduğu görülmektedir. İncelenen belgeler, ait oldukları yapıların yeniden inşasına imkân verecek nitelikte malzeme, teknik ve plan özelliklerini içermekle restorasyon için de değerli bilgiler sunmaktadır.

Anahtar kelimeler: Kayseri Liva Mühendisi, Mehmed Ali Bey, Avanos, Köprü, Hapishane.

ABSTRACT

Projects of Engineer Mehmed Ali Bey in Avanos

The industrialization period, starting from the mid-18th century, created different effects all over the world. In general, production increased with mechanization, population grew, transportation improved and migration to cities started. The population increase in the cities brought new problems and needs. Although not at the same time as the World, similar developments were experienced rapidly in the Ottoman Empire after the declaration of *Tanzimat*, the reforms. The changes in administrative and judicial system in particular resulted in the emergence of institutions that did not exist before.

In this study, two projects designed by Mehmet Ali Bey, who was the Engineer of Kayseri Sanjak during the Ottoman period, are discussed. One of these projects is a bridge and the other is a prison. For the Ottoman World, which was adopting the European legal system, prisons were a new type of structure. The bridge, which was designed with a wooden deck slab on stone piers like its contemporaries, was distinguished from the previous examples because of this fea-

ture. When the architectural expression technique of the projects found in the Ottoman Archives of the Prime Ministry is examined, it occurs to be the precursor of today's projects. The information on material, technical and plan features provided in the documents examined is not only enough to allow the reconstruction of the structures but also provide valuable information for restoration.

Keywords: Engineer of Kayseri Sanjak, Mehmet Ali Bey, Avanos, Bridge, Prison.

Giriş

Nevşehir'e bağlı Avanos ilçesi, ülke turizminin önemli merkezlerinden tarihi Kapadokya bölgesinde, Kızılırmak Nehri'nin kenarında yer almaktadır. Geçmişten günümüze birçok uygarlığa ev sahipliği yapan bölge, 1071 Malazgirt Muharebesi'nin ardından Türk yurdu haline gelmeye başlamıştır. Osmanlı dönemine gelinceye kadar köy konumunda olan Avanos¹, Osmanlı döneminde önce nahiyeye ardından kaza statüsünü kazanmıştır. 19. yüzyılın sonuna gelindiğinde Avanos idari bakımdan Ankara vilayetinin Kırşehir sancağına tabi bir kaza durumundadır².

Bu çalışmada, Kayseri Liva Mühendisi Mehmed Ali Bey'in Avanos'ta yapılacak üzere tasarladığı projeler ele alınmıştır. Çalışmanın ana kaynağını oluşturan Başbakanlık Osmanlı Arşivi'ndeki belgeler, Mehmed Ali Bey'in biri köprü, diğeri hapishane olmak üzere iki proje hazırladığını göstermektedir. Bunlardan köprü projesinin hayata geçirildiği, asli vaziyeti değişmiş olsa da mevcut yapı üzerindeki izlerden anlaşılmaktadır. Hapishane projesinin gerçekleştirilip gerçekleştirilmediği ise ne kayıtlardan ne de yayınlardan öğrenilebilmektedir. Avanos ve çevresini konu alan yayınlarda, köprü ile ilgili II. Abdülhamid Han döneminde inşa ettirilişi ve ayak sayısı dışında herhangi bir bilgi bulunmazken, hapishanenin adı bile anılmamaktadır. Tespit edilen projeler, her iki yapının da inşa süreci ve mimarisi hakkında ayrıntılı bilgiler sunmaktadır.

Çalışma sonucunda mevcut olan yapılardan köprünün inşa tarihi, malzeme ve teknik özellikleri, orijinal vaziyetinin tespiti ve buna bağlı olarak restorasyonuna yönelik özgün veri sağlanması amaçlanmıştır. Yapılıp yapılmadığı bilinmeyen hapishanenin ise mevcut arşiv projesi üzerinden mimari özelliklerinin belirlenerek kendi kategorisi içerisindeki yerinin ortaya çıkarılması hedeflenmiştir. Bunun yanı sıra Mehmed Ali Bey'in proje tasarımında kendine has bir üslup ortaya koyup koymadığı da çalıştığı diğer projeler üzerinden sorgulanan bir başka husustur.

1. Mühendis Mehmed Ali Bey'in Projeleri

Konu ile ilgili olarak Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde yapılan taramalar sonucunda, Mühendis Mehmed Ali Bey'in Avanos'ta yapılması düşünülen iki projenin tasarımına imza attığı tespit edilmiştir³. Bunlardan biri köprü diğeri ise hapishanedir.

¹ Yıldırım, Yakup, *Avanos Kenti*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 2006, s. 40-42.

² *Ankara Vilayeti Salnamesi (1289-1291, 1293, 1295, 1299, 1308, 1311, 1318, 1320, 1325) yy.*, ty.; Sami, Şemseddin, *Kâmûsu'l'A'lâm*, İstanbul, 1306, I, 451-452.

³ *BOA. PLK. p. 4214; 6733; Y. PRK. TFN. 5/42-2.*

1.1. Köprü Projesi

Mevcut tarihi köprü yapılarına kadar Avanos ile Ürgüp-Nevşehir arasındaki ulaşımın nehir üzerinde işletilen iki büyük kayak ile sağlandığı vilayet salnamesindeki bilgilerden öğrenilmektedir⁴. 1907 (H.1325) tarihli Ankara vilayet salnamesinde Avanos'ta Kızılırmak üzerine padişahın katkılarıyla 3700 lira harcanarak on bir kargir ayak üzerine ahşap bir köprü inşa edildiği bilgisi yer almakta ancak detay bulunmamaktadır⁵.

Köprü'nün inşa süreci ve tarihi ile ilgili en detaylı bilgiler, Başbakanlık Osmanlı Arşivi'ndeki belgelerde yer almaktadır. 1894-1897 yıllarını kapsayan yazışmalar arasında, arazinin topoğrafik yapısını gösterir kroki ile köprü'nün cephe çizimi, keşif defteri (masraf defteri), münakasa kamesi (ihale şartnamesi) ve diğer belgeler bulunmaktadır.

İnşaya dair 3 Nisan 1897 tarihli ilk belgede, Avanos'ta Kızılırmak üzerinde bir köprü inşasının zorunluluğundan bahsedilerek masraflarının yardımsever ahali ve devletin katkılarıyla karşılanacağı zikredilmiştir⁶. 11 Nisan 1894'te Konya vilayetine çekilen telgrafta, Ürgüp, Nevşehir ve Avanos kazalarındaki hayırseverlerin bağışlarıyla Kızılırmak üzerine inşası kararlaştırılan köprü'nün yapılacağı, yerin sağlamlığını incelemek üzere Niğde Mühendisi Viktor Efendi'nin görevlendirildiği belirtilmektedir. Viktor Efendi ve beraberindeki heyet (Ürgüp Kaymakamı Osman, Belediye Reisi Derviş, Muteberandan Alacihos?, İdare Azası Naim, Nevşehir Belediye Kalfası İbrahim, Belediye Reisi Süleyman, Avanos İdare Azası Eyüb) yapılan inceleme sonucunda, inşa için belirlenen yerin sağlam olduğunu tespit etmiştir. Aynı telgrafta köprü'nün keşfi evvel raporu ve resminin (çiziminin) Viktor Efendi tarafından hazırlanacağı ve takip eden mayıs ayında inşaata başlanmak istediği belirtilmiştir⁷. Konya Valisi Hüseyin Hilmi Bey, 12 Nisan 1894 tarihinde Dahiliye Nezareti'ne gönderdiği yazıda, Ürgüp'ten gönderilen telgrafı özetle anlatmış ve köprü'nün inşası için gereken taş ve kirecin şimdiden tedariki için izin verilmesini talep etmiştir⁸. 30 Nisan 1894'te Dahiliye Nezareti'nden gönderilen cevabi yazıda, vilayet kazalarının devir ve teftiş işlemlerinin devam etmesinden dolayı ve köprü inşaatına başlanmasına şu an için izin verilemeyeceği belirtilmiştir⁹.

Telgrafta bahsi geçen resimlerin (çizim), Kayseri Liva Mühendisi Mehmed Ali Bey'in Avanos'a gelip köprü'nün inşa edileceği alanda incelemelerde bulunduğu ve topoğrafik çizimini yaptığı, 5 Ağustos 1895 tarihine kadar hazırlanmadığı belgelerden anlaşılmaktadır¹⁰. Alt kısmında Mühendis-i Liva-i Kayseri

⁴ Ankara Vilayeti Salnamesi (1308-1309) yy. ty., s. 297, Ankara Vilayeti Salnamesi (1311) yy. ty., s. 298, Ankara Vilayeti Salnamesi (1318) yy. ty., s. 247, Ankara Vilayeti Salnamesi (1320) yy. ty., s. 241.

⁵ Ankara Vilayeti Salnamesi (1325), yy. ty., s. 278. "Saye-i terakkî-vâye-i hazreti pâdişahide 3700 lira sarfiyla vücuda gelen köprü iki başlıkla beraber on bir cesim kârgir ayak üzerinde mebni ve ahşabdır."

⁶ BOA. DH. MKT. 221/13-1.

⁷ BOA. DH. MKT. 221/13-4.

⁸ BOA. DH. MKT. 221/13-5.

⁹ BOA. DH. MKT. 221/13-6.

¹⁰ Topoğrafik çizim 50x31 cm. ölçülerindeki kağıt üzerine yapılmıştır. BOA. PLK. p. 04214.

Mehmed Ali mührü yer alan ve üzerinde izohips eğrileri bulunan 1/10000 ölçekli çizimde, kasabanın kenarından geçen Kızılırmak ve üzerindeki adacıklarla (*kumluk*) beraber, ırmağın kuzeyinde kurulu kasabanın evleri, köprü'nün konumu, bağlanacağı Ürgüp ve Nevşehir yolu ve köprü'nün kasaba tarafındaki baş ayağının ölçüleri işlenmiştir. Mavi, siyah, kahverengi ve kırmızı renkli boyalar kullanılarak hazırlanan çizimde, yön işareti bulunduğu gibi nehrin akış yönü de belirtilmiştir (Foto. 1-2)¹¹.

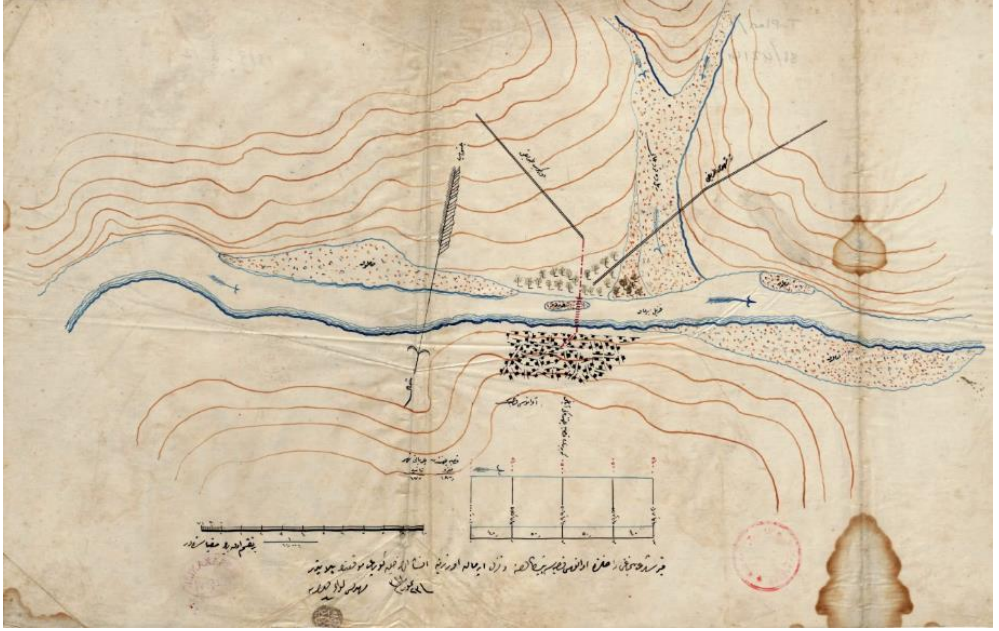

Foto. 1: Avanos'ta Kızılırmak Üzerine İnşa Olunacak Köprü'nün Yerini Belirten Topoğrafik Çizim.

İ
S
T
E
M
32/2018

Foto. 2: Kayseri Liva Mühendisi Mehmed Ali Bey'in Topoğrafik Çizim Üzerindeki Mührü.

¹¹ BOA. PLK. p. 04214.

11 Ocak 1896 tarihinde hazırlanan ihale şartnamesi köprünün malzeme, fiziki özellikler ve inşa tekniğine ilişkin önemli bilgiler sunmaktadır. Bu bilgiler şu şekilde sıralanmaktadır:

- Ayaklarda taş, tabliyede ahşap malzeme kullanılacak
- On gözlü köprünün her bir göz aralığı 12.5 m., uzunluğu 147 m., genişliği 7.5 m., yüksekliği ise yan ayaklardan döşeme hizasına kadar 5.8 m. olacak
- Ayakların yerleştirileceği temeller 1.5-2 m. derinliğinde kazılacak
- Temellere ahşap kazıklar çakılarak üzerine ızgara yerleştirilecek
- Izgaraların arası ve temelerde kiremit tozu veya dövülmüş tuğla katkılı yağlı kireç harcı kullanılacak
- Temelden zemine kadar her biri eşit ölçüde muntazam kesme taşlar kullanılacak ve bunlar birbirine kenet-kurşun ile bağlanacak
- Temelin üzerinde yükselecek ayaklarda kesme taş kullanılacak ve bu taşların tamamı yuvarlak (müdevver) olanlar dâhil birbirine kenetle bağlanacak
- İnce tarak ile yontulacak kesme taşlar, 60 cm. uzunlukta, 40 cm. genişlikte, 25 cm. yükseklikte olacak
- Süzölmüş kireç ile yabancı maddelerden arındırılmış, sert, orta kalınlıkta dere kumundan karılacak harçta, karışım 1.5 kum, 1 kireç ölçüsünde olacak
- Orta ayakların başındaki yuvarlak taşlar, resmindeki (çizim) gibi şekillendirilecek
- Ayaklar üzerine konulacak ahşap malzemedен; başlık, kiriş ve altındaki gergi ile payendeler 30 cm. genişlik ve yükseklikte, bağlamalar 20-25 cm., döşeme 15-20 cm., korkuluk ise 20 cm. ölçülere sahip kuru çırallı çam ağacından imal olacak
- Payende ve gergilikler demir plaka ve civata ile bağlanacak
- Ahşap aksamda dövme demirden yerli mih (çivi) kullanılacak, karfiçeye (orta boy demir çivi) yer verilmeyecek
- Döşeme altındaki ahşap aksam katranla kaplanacak
- Köprünün baş kısımları doldurularak yola bağlanacak

Şartnamede yer alan diğer hususlar, ihale takviminin detaylarını ortaya koymaktadır. Buna göre şartnamenin askıya çıkmasından 61 gün sonra sürecin sona ereceği bildirilmekle birlikte tatil günlerine denk gelme durumunda ek olarak 11 günlük bir askı süresinin de işleyeceği anlaşılmaktadır. İhaleyi alan müteahhidin, ihale tarihinden itibaren inşaatı dokuz ayda tamamlaması gerekmektedir. Belirlenen sürede inşaatı tamamlayamayan, keşif defteri ve çizim haricinde uygulamalarda bulunan, zarar ve ziyana sebep olan müteahhidin yarılacağı, belirtilenler dışında fazladan yapılan iş ile inşaat sırasında olabilecek su baskınlarından doğabilecek hasarlar için de ek ödeme yapılmayacağı

şartnamede belirtilerek 395.000 kuruş üzerinden ihaleye çıkmıştır. Ankara Vilayeti Nafia Komisyonu'nun şartnamenin altındaki 4 Nisan 1896 tarihli notundan, aradan geçen yaklaşık dört aylık sürede, köprünün yapım işi için bir talip çıkmadığı, bu sebeple askı süresinin nisan ayının sonuna kadar uzatıldığı anlaşılmaktadır. Komisyon, ihaleye talip çıkması durumunda, Ticaret ve Nafia Nezareti'ne bilgi verilerek gazetede ilan edilmesini Kırşehir Mutasarrıflığı'na bildirmiştir. Aynı komisyonun 21 Mayıs 1896 tarihli notundan bahsi geçen sürede de köprünün yapım işi için talep olmadığından mayıs ayı sonuna kadar bir uzatma daha yapıldığı zikredilmiştir¹².

13 Haziran 1897'de Ankara Vilayet Mühendisi'nin, 23 Haziran 1897'de ise Ankara Vilayeti Nafia Komisyonu'nun onayına sunulan 21 Ekim 1895 tarihli tablo şeklinde düzenlenmiş keşif defteri, köprünün inşasında kullanılan malzemelerin cinsi, miktarı, ölçüsü, fiyatı ve işçilik ücretleri hakkında detaylı bilgiler sunmaktadır. Buna göre ahşap malzeme; temel kazıkları, ızgara kirişi, taban tahtası, bağlantı, başlık, yastık, kiriş, destek, baskı, baba, döşeme, parmaklık ve askı ağacı olarak kullanılmıştır. Madeni malzeme; çivi, kara çivi, somunlu civata ve kovanlı (Rus) demir olarak, taş malzeme ise kullanıldığı yere göre somunu, kaplama yonu ve düzlük taşı olarak karşımıza çıkmaktadır (Ek 1; Tablo 1-2)¹³.

Avanos Kaymakamı tarafından 21 Haziran 1897 tarihinde Kırşehir Mutasarrıflığı'na gönderilen yazıda, kazanın ortasından geçen ırmağın geçişe engel olarak her sene birçok insanın zayıtına sebep olduğu belirtilmiştir. Belgede, köprünün yapımı için 4000 lira bedelle ihaleye çıktığının gazetelerde ilan edildiği ve bu bedelin Avanos Kazası'nın gelirlerinden karşılanmasına karar verildiği ancak kaza ahalisinin buna gücünün olmadığı ifade edilmiştir. Bu sebeple köprünün inşa masraflarının ülkenin dört bir yanını hayratla donatan sultan tarafından karşılanması talep edilmiştir¹⁴. 13 Temmuz 1897 tarihli belge, Avanos'ta Kızılırmak üzerine inşa edilecek olan köprünün çiziminden ibarettir. Çizim, 33x243 cm. ebatlarındaki kâğıt üzerine 1/100 ölçekte yapılmıştır. Kayseri Liva Mühendisi Mehmed Ali tarafından hazırlanan çizim, cephe görünüşü ile baş ve orta ayakların kesitlerinden meydana gelmektedir (Foto. 3-4). İhale şartnamesi ile keşif defterindeki malzeme ve tekniğe dair hususlar, çizimde somutlaştırılmıştır. Cephe görünüşü; köprünün ayakları, tabliye kiriş ve destekleri, bağlayıcı plaka-vidaları, ahşap korkulukları ile bekçi odasından ibarettir. Bahsi geçen unsurlar, en ince ayrıntısına (ahşap üzerindeki damar ve yivler, vida-somun bağlantıları ve izdüşümleri, ışık ve gölgelendirme) varıncaya kadar detaylandırılmıştır (Foto. 5-6). Cephe görünüşünün üstündeki çizimler; köprünün kısmi planı, ayakların ön ve yan görünüşü ile nehir yatağındaki kazıklardan tabliye kirişlerine kadar olan katmanları somutlaştırmaktadır (Foto. 7-10)¹⁵. 43x31 cm. ebatlarındaki bir diğer çizimde ise her iki baş ayağın cephe görünüş-

¹² BOA. Y. PRK. TFN. 5/42-1.

¹³ BOA. Y. PRK. TFN. 5/42-2.

¹⁴ BOA. Y. PRK. TFN. 5/42-3.

¹⁵ BOA. PLK. p. 6733-1.

leri ile tabiiye kısmında kullanılacak ahşap aksamın fiziksel ölçülerine dair hesaplamalar yer almaktadır (Foto. 11)¹⁶.

Tablo 1: Avanos Köprüsü'nün Keşif Defteri.

Nev'i ameliyyat	Kıyye	Kıtaat	Ebadi			Hacim veyahud maddatı	Fiyatı	Yekün	İcmali			
			Tulen	Arzen ve tenkisen	Koddan ma Sahnin							
Baş ayakların temellerine enbar için kazık	"	70	3,00	" 20	" 20	8,40	120	1008				
Baş ayakların temellerine enbar için taban tahtası	"	110	3,00	" 30	" 05	5,77	150	756	50			
Baş ayakların temelleri hafriyesi	"	2	14,00	" 00	3,00	42,00	7	5	3100			
Baş ayakların temelleri kazıkları	"	78	3,50	" 25	" 25	17,06	125	0	2132	50		
Baş ayakların temellerine kazık umak için amele yevmiyesi		234	0	0	0	,	5		1170			
Baş ayakların temelleri altına Rus temüründen kovanlı beherine üç kıyye	234	0	0	0	0	,	5		1170			
Baş ayakların temel kazıkların üzerine ıskara kirişi	"	6	6,00	" 25	" 20	1,80	125		225			
Baş ayakların temellerine cenah temellerinin ıskara	"	12	3,00	" 25	" 20	1,80	125		225			
Baş ayakların temellerine cenah temellerinin bağlandısı	"	36	3,50	" 25	" 20	6,30	125		787	50		
Baş ayakların temellerine cenah temellerinin kara çivi	27	,	,	,	,	,	03	50	94	50		
Baş ayakların temellerine cenah temellerinin horasanlı beton	0	2	6,50	2,50	1,0	32,50	45	50	1478	75		
Baş ayakların temellerine cenah temellerine horasanlı beton	0	4	3,50	2,00	" 50	14,00	45	50	637	"		
Baş ayakların temellerine cenah temel duvarları	"	2	6,00	2,50	1,50	45,00	45	50	2047	20		
Baş ayakların temellerine cenah temel duvarları	"	4	6,00	2,00	1,50	42,00	45	50	1911			
Baş ayakların temellerine cenahlarındaki rabi' mahrutların temel kazıkları	"	72	2,00	" 25	0,25	9,00	125		1125			
Baş ayakların temellerine kazıkları umak için amele yevmiyesi	"	216	"	0	0	0	5		1080			
Baş ayakların temellerine rabi' mahrutların temel hafriyesi ve su ihraciyesi	"	4	10,00	4,	2,50	400,00	7	50	3000			
Baş ayakların temellerine rabi' mahrutların ıskara kirişi	"	8	9,00	" 20	" 20	3,60	125		450			
Baş ayakların temellerine rabi' mahrutların ıskara bağlandısı	0	36	2,00	" 25	" 20	3,18	125		397	50		
Baş ayakların temellerine rabi' mahrutların ıskaralar çivisi	18	0	0	0	0	0	3	50	63			
Baş ayakların temellerine rabi' mahrutun temel divanı	"	4	9,00	1,50	1,50	81,00	45	50	<u>3685</u>	<u>50</u>	<u>26653</u>	<u>25</u>
Orta Ayakların Temel hafriyesi	0	9	12,00	5,50	3,50	2097,00	7	50	15592	50		
Orta ayakların temellerine enbar için kazık	0	234	3,50	" 20	" 20	32,67	125		4095			
Orta ayakların temellerine enbar için taban tahtası	00	378	3,50	" 30	" 05	19,48	150		2976			
Orta ayakların kazıkları umak için amele yevmiyesi	00	234	0	0	0	0	5		1170			
Orta ayakların kazıkları	00	234	3,00	0,25	,25	45,66	125		5695			
Orta ayakların kazıkları altına beheri üç kıyyelik Rus Temüründen kovanlı?	729	0	0	0	0	0	5		3645			
Orta Ayakların temellerine kazıkları umak için su ihraciyesi	0	729	0	0	0	0	5		3645			
Orta ayakların üzerine ıskara kirişi	"	27	8,00	0,25	0,20	10,80	125		1360			
Orta ayakların ıskara bağlandısı	0	90	3,50	0,25	0,20	15,75	125		1968	75		
Orta ayakların temellerine ıskaralar için kara çivi	60,30	0	0	0	0	0	3,50		221	5		
Orta Ayakların temellerine ıskara altına horasanlı beton	0	9	8,00	2,60	1,00	187,20	25,50		8516	60		
Orta Ayakların temellerine temel duvarları	"	9	8,00	2,60	1,50	270,80	4,50		<u>12776</u>	<u>40</u>	<u>61661</u>	<u>30</u>
Baş ayakların temelleri üzerine düzlük taşları		2	6,00	0,70	" 30	2,52	120,0		302	40		

İ
S
T
E
M
12/2018

¹⁶ BOA. PLK. p. 6733-2.

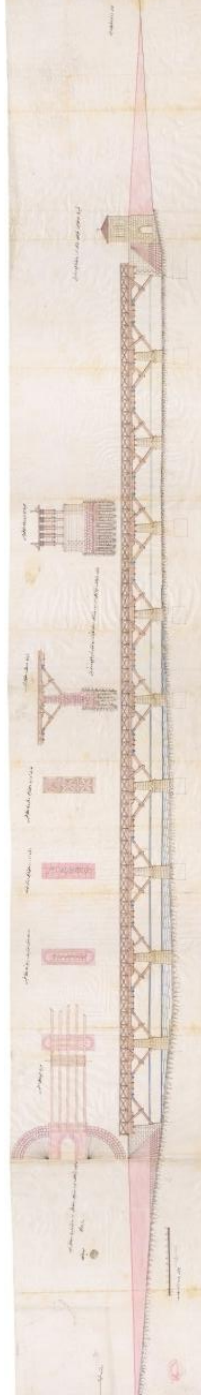

Foto. 3: Avanos Köprüsü'nün Projesi.

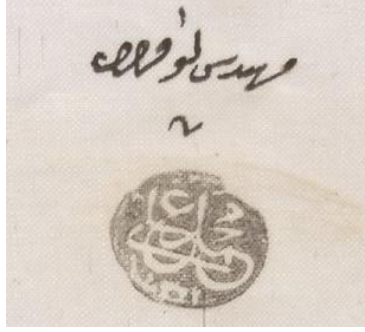

Foto. 4: Kayseri Liva Mühendisi Mehmed Ali Bey'in Köprü Projesindeki Mührü.

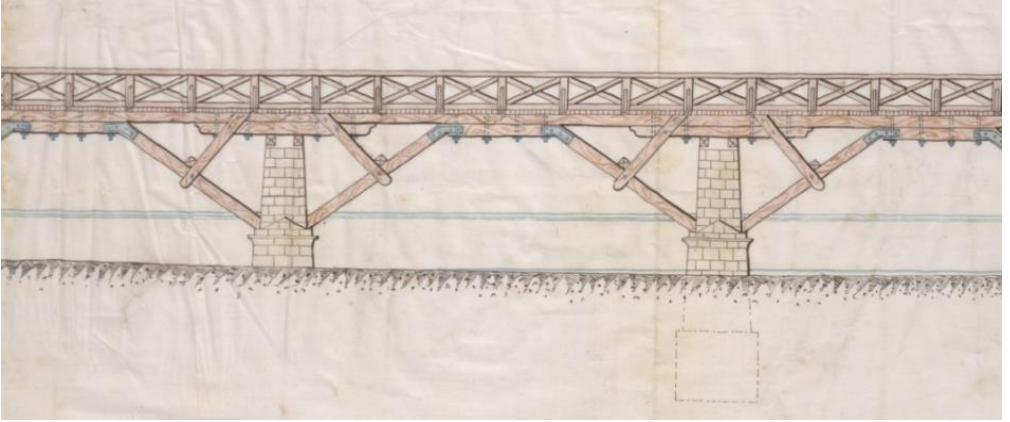

Foto. 5: Orta Ayak, Ahşap Tabliye, Destek ve Kirişler.

Foto. 6: Bekçi Odası.

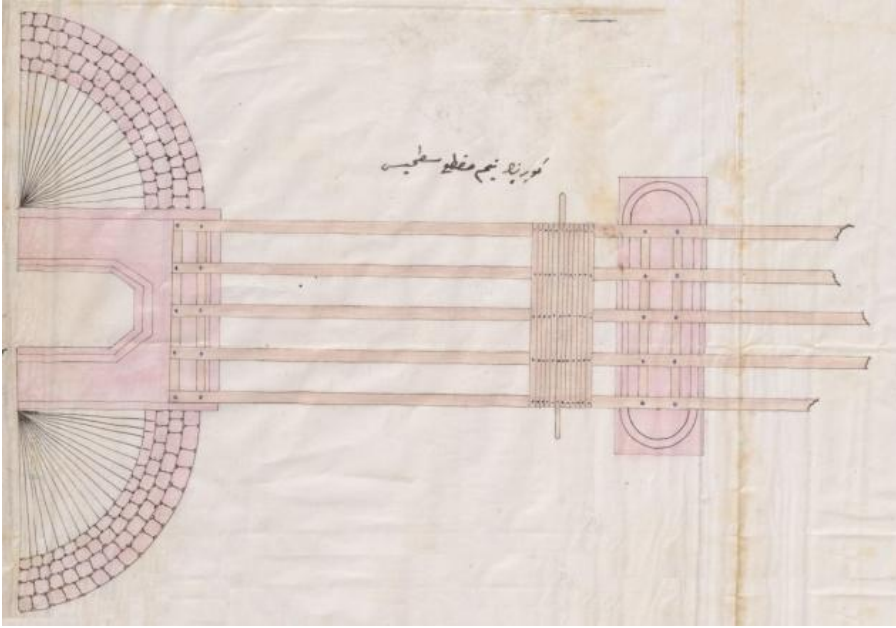
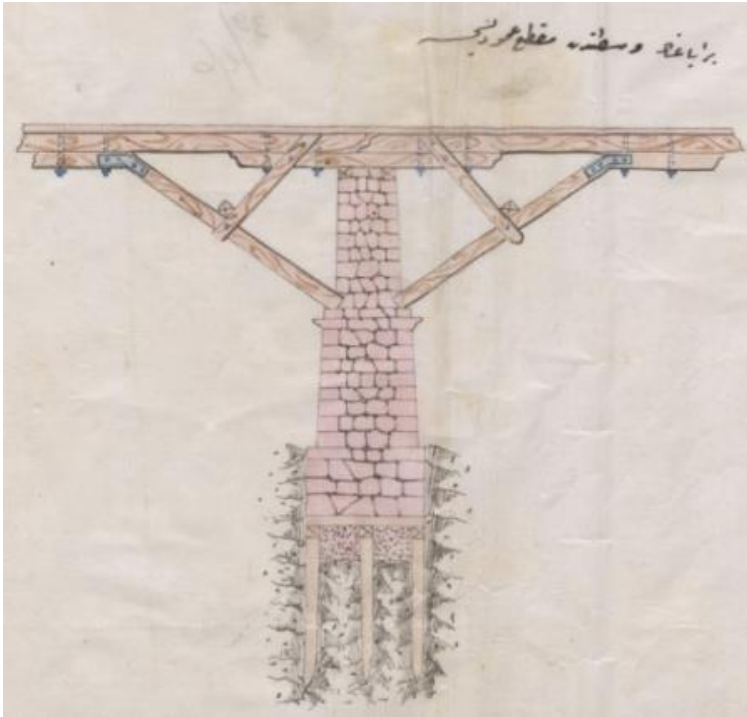

Foto 7: Köprü'nün Kısmi Planı.

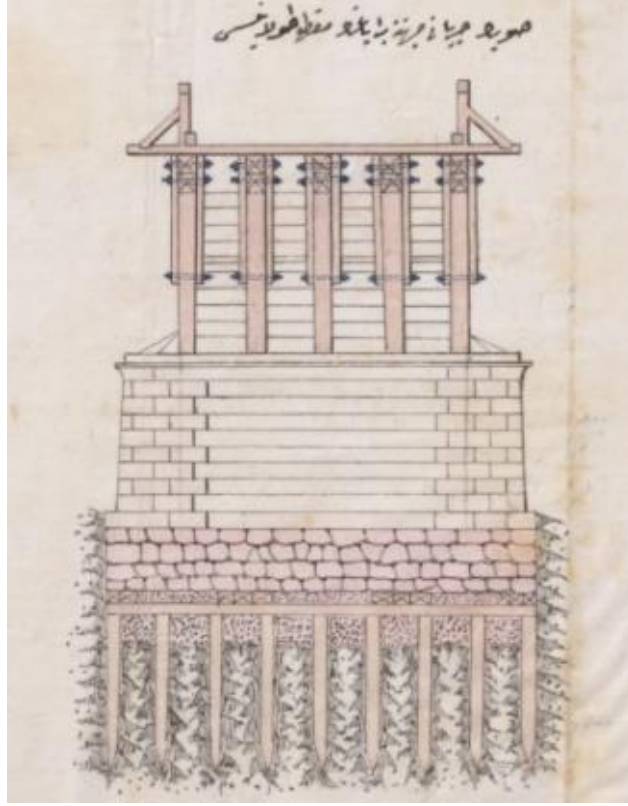
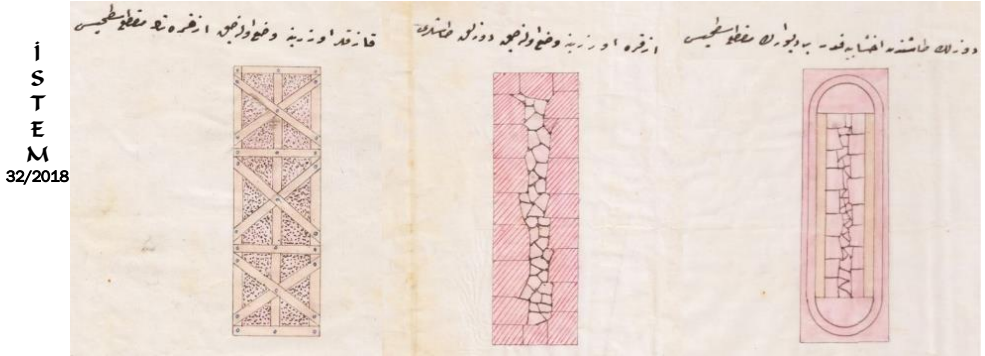

Foto. 8-9: Bir Ayağın Ön ve Yan Görünüşü.

İ
S
T
E
M
32/2018

Foto. 10: Ayakların Katmanları.

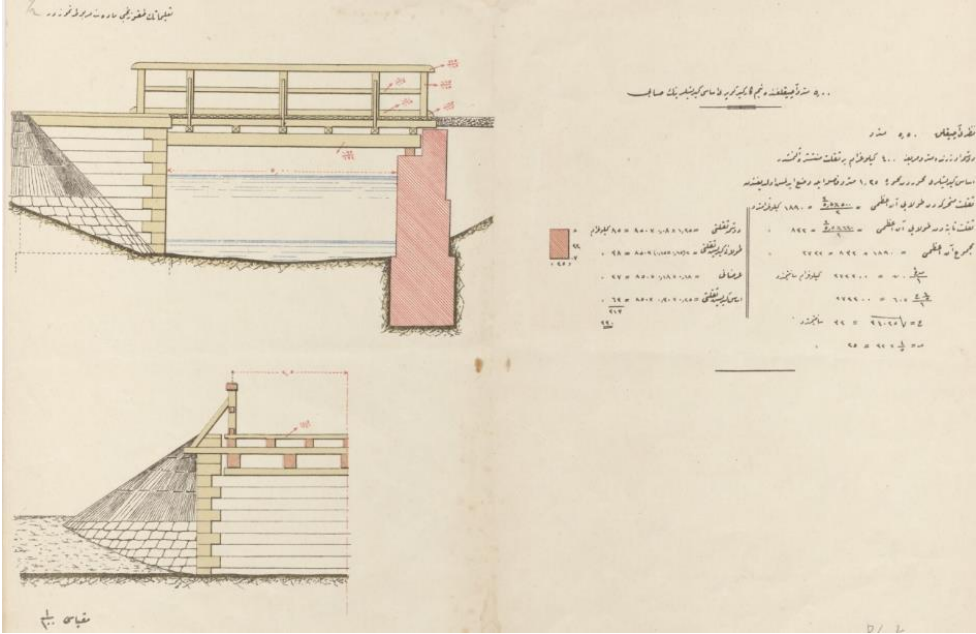

Foto. 11: Baş Ayakların Cephe Görünüşleri ile Ahşap Aksamının Ölçüleri.

Arşivde yer alan çizim ile günümüzdeki köprü kıyaslandığında on bir kargir ayak dışında köprünün orijinal diğer unsurlarının tamamen yok olduğu anlaşılmaktadır. Günümüzde trafiğe açık olan köprü 149.50 m. uzunlukta, 6.70 m. genişliktedir. Köprünün tabliye kısmı betonarme, korkuluk kısmı ise demirdendir. Orijinalinde yer alan ahşap tabliye, korkuluk ve diğer aksamdan günümüze herhangi bir unsur kalmamıştır (Foto. 12-16). Ayrıca çizimde Ürgüp ve Nevşehir tarafındaki baş ayağın bitişiğinde yer alan köprünün muhafazası için altı ahır, üstü bekçi odasından oluşan iki katlı bina da yok olmuştur. Sadece cephe görünüşünden ibaret olan binanın ahır olarak tasarlanan alt katı yuvarlak kemerli bir kapı açıklığına sahiptir. Bekçi odası olarak planlanan üst katın cephe görünüşünde ise lokma parmaklıklı iki pencere açıklığı, profilli saçak silmesi, üzeri Marsilya tipi kiremitle kaplı kırma çatı ve tam merkezinde alem bulunmaktadır. Çatının formundan hareketle binanın kare bir plana sahip olduğu ileri sürülebilir.

Foto. 12: Avanos Köprüsü'nün Genel Görünüşü Muhtemelen 1950'li Yıllar (M.

Tokmak Arşivi'nden).

Foto. 13: Avanos Köprüsü'nün Havadan Genel Görünüşü (Avanos Belediyesi Arşivi'nden).

Foto. 14: Avanos Köprüsü Mansap Tarafından Hava Fotoğrafı (Avanos Belediyesi Arşivi'nden).

Foto. 15: Avanos Köprüsü'nün Menba Tarafından Görünüşü.

Foto. 16: Avanos Köprüsü'nün Mansap Tarafından Görünüşü.

1.2. Hapishane Projesi

Çiziminde yer alan bilgiden hareketle hapishane binasının Avanos Hükümet Konağı bitişiğindeki arsa üzerine inşa edileceği anlaşılmaktadır. Yapılıp yapılmadığı bilinmeyen hapishaneye dair ilk kayıt 20 Nisan 1897 tarihlidir. Avanos Belediye Meclisi tarafından düzenlenmiş olan evrak, hapishanenin yapımında kullanılacak malzemelerin özellikleri, birim fiyatları ve işçilik ücretlerini gösteren rayiç mazbatasıdır. Buna göre yapının inşasında kullanılacak malzemeler arasında sert yonu taş, beyaz yonu taş, kireç, alçı, kereste, tahta (taban-tavan), çivi (kara, til (tel)), kiremit, parmaklık gibi malzemeler sıralanırken çalışanlar taşçı ve amele olmak üzere iki esnaf grubundan oluşmaktadır. Mazbatada taşçı yevmiesi 13, amele yevmiesi ise 5 kuruş olarak belirtilmiştir (Ek 2; Tablo 3)¹⁷. 15 Haziran 1897 tarihli belgede, merkez ve merkeze bağlı idari birimlerde yer alan hapishane ve tevkifhanelerin iyileştirilmesine yönelik olarak daha önce çekilen telgraf doğrultusunda tamir veya yenileme çalışmalarından hangisi gerekli ise ona göre keşif defteri ve raporların hazırlanarak gönderilmesinin istendiği belirtilmiştir. Bu doğrultuda tek başına Avanos hapishanesi için muamele yapılamayacağı belirtilerek diğerleri ile birlikte gönderilmesi istenmiştir¹⁸.

Tablo 3: Avanos Hapishanesi'nin Rayiç Mazbatası.

Sert Yonu Taşı İhraciyeye ve Konulması				Beyaz Yonu Taşı İhraciyeye ve Konulması				Kireç							
Fiyat	Tulen	Arzen	Kadden	Fiyat	Tulen	Arzen	Kadden	Beher Batman							
2	0.90	0.40	0.45	1	0.90	40	45	1.20							
Yalnız iki guruşdur.				Yalnız bir guruşdur.				Yalnız bir guruş yirmi paradır.							
Alçı Kireci		Taşçı Yevmiesi		Amele Yevmiesi		Sert Taşın Beherinin Yonulması									
Beher Batman		Guruş		Guruş		Guruş									
1		13		5		1									
Yalnız bir guruşdur		Yalnız on üç guruşdur.		Yalnız beş guruşdur		Yalnız bir guruşdur.									
Beyaz Taşın Yonulması				Kirişler İçin Kereste Akdağdan											
Guruş		Para		Guruş		Kıt'a		Tulen		Arzen		Kadden			
0		20		1		1		5		0.30		0.12			
Yalnız Yirmi paradır.				Yalnız bir guruşdur											
Döşemelik Tahta						Tavan Tahtası									
Fiyatı guruş		Tulen		Arzen		Kadden		Fiyatı guruş		Tulen		Arzen		Kadden	
11		5		0.40		0.02		7		5		0.40		0.010	
Yalnız on bir guruşdur.						Yalnız Yedi guruşdur.									
Kara Çivi		Til Çivisi		Kiremid				Pencere Parmaklıkları							
Beher Kıyyesi		Guruş		Beher Kıyyesi		Guruş		Beher Bini		Guruş		Beher Kıyyesi		Guruş	
4		2.20		100				3							
Yalnız dört guruşdur.		Yalnız iki guruş Yirmi paradır.		Yalnız yüz guruşdur.				Yalnız üç guruşdur.							

Üzerindeki mühür ve yazıdan 22 Temmuz 1897 tarihinde Kayseri Liva Mühendisi Mehmed Ali Bey tarafından hazırlandığı anlaşılan proje, plan ve cephe görünüşünden oluşmaktadır (Foto. 17-18). Planlar 1/200, cephe görünüşü ise 1/100 ölçekte hazırlanmıştır. Çizimde mavi, kırmızı, siyah, pembe ve kahverengi boyalar kullanılmıştır. Yapı, etrafı muhafaza duvarları ile çevrilmiş olan 24.5x29.5 m. ölçülerinde bir alana oturmaktadır. Asıl hapishane kısmı ise

¹⁷ BOA. DH. TMIKS. 20/34-1.

¹⁸ BOA. DH. TMIKS. 20/34-2.

18.5x21 m. ölçülerine sahiptir. Hapishanenin giriş cephesi iki, geri kalan kısmı ise tek katlı olarak tasarlanmıştır. Çizim üzerindeki yazılardan anlaşıldığına göre alt katta, iki tevkifhane (tutukevi), iki mahpushane (cezaevi), bir gardiyan odası, bir ahır, bir kömürlük-odunluk, bir gusülhane, sekiz hela ve etrafı sekiz ahşap direklerle çevrelenmiş avlu (havalandırma) yer almaktadır. Bahsi geçen mekanlar, havalandırma avlusunun etrafında sıralanmıştır. Gardiyan odası ve ahırın dışındaki mekanların tamamı avluya açılan pencereler ile aydınlatılmaktadır. 5.5x25.5 m. ölçülerindeki üst kata ulaşım, hapishaneye girişin sağlandığı cümle kapısının önünde yer alan ve kapı altı olarak adlandırılan bölüme yerleştirilmiş ahşap merdiven ile sağlanmaktadır. Üst kat, ortadaki bir salon ile salonun her iki yanına yerleştirilmiş olan biri zaptiye koğuşu diğeri ise mahpuslara mahsus hastane olarak tasarlanmış iki mekândan ibarettir. Hastane iki cephesindeki altı, zaptiye koğuşu üç cephesindeki beş, salon ise iki cephesindeki iki pencere ile aydınlatılmaktadır. Cephe çiziminden anlaşıldığına göre tüm pencereler, güvenlik amaçlı olarak lokma demir parmaklıklı olarak tasarlanmıştır (Foto. 19-20)¹⁹.

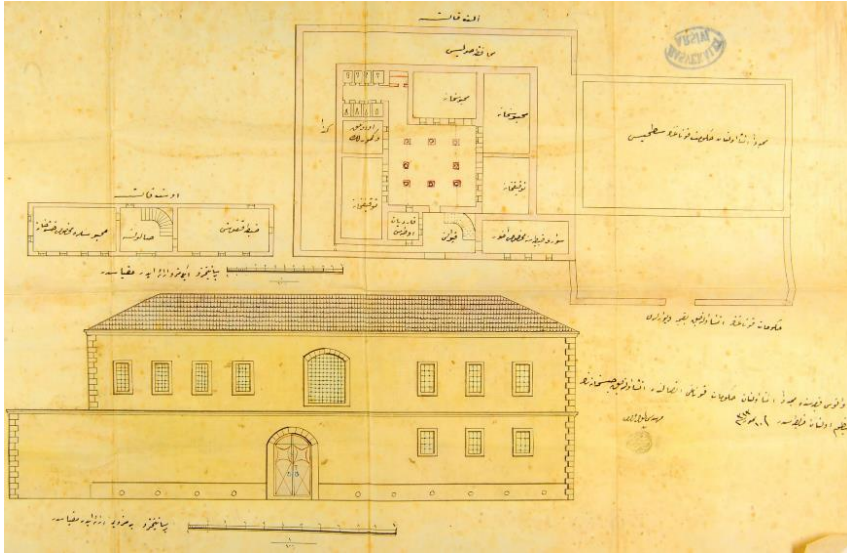

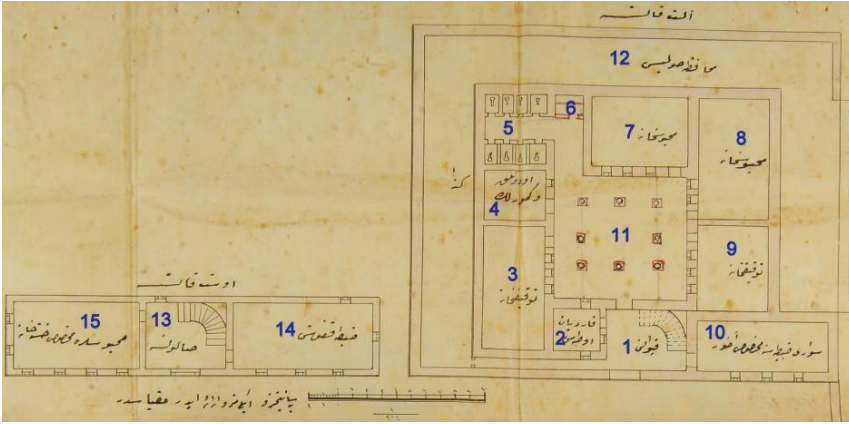
Foto. 17: Avanos Hapishanesi'nin Projesi²⁰.

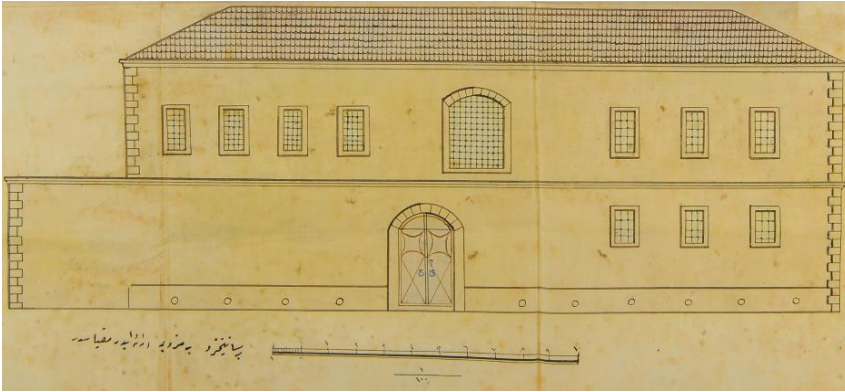
Foto. 18: Kayseri Liva Mühendisi Mehmed Ali Bey'in Hapishane Projesindeki

¹⁹ BOA. DH. TMIKS. 20/34-3.

²⁰ BOA. DH. TMIKS. 20/34-3.

Mührü²¹.Foto. 19: Avanos Hapishanesi Alt ve Üst Kat Planı²².

(1-Kapı Altı, 2-Gardiyan Odası, 3-Tevkifhane, 4-Odunluk ve Kömürlük, 5-Helalar, 6- Gusülhane, 7-Mahpushane, 8-Mahpushane, 9-Tevkifhane, 10-Süvari Zabtiyesine Mahsus Ahır, 11- Teneffüs (Havalandırma) Avlusu, 12-Muhafaza Avlusu, 13-İkinci Kat-Salon, 14-Zabtiye Koğuşu, 15-Mahpuslara Mahsus Hastahane).

Foto. 20: Avanos Hapishanesi Cephe Görünüşü²³.

27 Temmuz 1897 tarihinde Mühendis Mehmed Ali Bey tarafından hazırlanan keşif defterinde yapıda kullanılacak olan malzemelerin ismi, cinsi, miktarı ve fiyatları ile birlikte mekanların fiziki özelliklerini tanımlayacak detaylı bilgiler yer almaktadır. Defterde hapishane binasının temel kazısından başlamak üzere çatı seviyesine kadar olan tüm inşaa aşaması baştan aşağı ayrı ayrı ele alınmıştır. Bu doğrultuda hapishane bünyesinde yer alacak her bir birimde kullanılacak malzeme ve teknik tanımlamalar da farklılıklar göstermektedir. Defterdeki bilgilerden yapının inşasındaki demir aksama 1475, ahşap aksama 13044,35,

²¹ BOA. DH. TMIKS. 20/34-3.

²² BOA. DH. TMIKS. 20/34-3.

²³ BOA. DH. TMIKS. 20/34-3.

kârgir aksama ise 35401,09 kuruş harcanacağı ortaya çıkmaktadır. Hapishane inşaatının toplam maliyeti deftere 51051,84 kuruş olarak kaydedilmiştir (Ek 3; Tablo 4 a, b, c)²⁴.

Tablo 4 a: Avanos Hapishanesi'nin Keşif Defteri²⁵.

Kırşehir Sancağı dâhilinde Avanos Kasabasının müceddeden inşa olunan hükümetinin itisalinde müceddeden inşa olunacak habshane ve hastane ile zabta dairesinin mecdiye on dokuz guruş hesabıyla tanzim olunan keşif-i evvel defteridir.							
Zikr olunan habshane ve hastahane ve zabta ebniyesinin ol emirde ber-muceb-i resm etraf-ı erba'sı derun bölme mahallerinin hafr ü küşadıyla hasıl olacak tarabin bir kısmı havlı mahaline zımında oraya ve mütebakiesinin dahi haricde bir münasib mahale nakl ü emla ve tesviyesi ve küşad olunan temeller derunu sağlam zamin çıkmadığı halde ikisi çekme çırallı çam ağacından ma puştivan bir kat ıskaralı cedid sert taş kum kireçli halis harcla memzuc zeminden yetmiş beş santimetru irtifa'ına değin bi'l-cümle temel divarları inşası							
Hapishanenin haricen ve dahilen temel hafriyesi	Devair-i Tul	Arzen	Kadden				
	148,50	1,0	1,50				
	17	0,75	1,50				
	Guruş	Fi	Mika'b				
			222,75				
			19,12				
	604,67,5	2,50	241,87				
Ma Iskara Temelleri	Devair-i Tul	Arzen	Kadden				
	148,50	1,00	2,25				
	Mika'b	Guruş	Fiyatı				
	334,125	10023,75	35				
Inşa olunacak bi'l-cümle birün temel divarları üzerine som yonu taşından pabuçluk inşası	Devren metru	Guruş	Fiyat				
	165,50	827,50	5				
Mezkûr pabuçluk temelleri üzerine cedid sert taş kum kireç halis harcı ile memzuc ve tarafeyni ve kutıklı halis harcla sıvalı ve beyaz badanalı saf tahtına çıkıncaya kadar beden divarları inşası							
Hapishanenin haricen ve dahilen divarları	Tulen	Arzen	Kadden	Mikab	Guruş	Fiyat	
	148,5	0,75	3,50	417,65	17059,52	32	
	17	0,50	3,50	31,87			
				449,52			
				41,45 Kapu pencere boşlukları minha			
				408,11			
	Kapu Pencere Boşlukları						
	Kıta'	Tulen	Arzen	Kadden	Pencere	Mikab	
	18	1,00	0,75	1,50		20,25	
	6	1,00	0,75	2	Kapu	9	
2	1,40	0,75	2	Kapu	4,20		
					8		
					41,45		
Pencere tarafının sert taşdan söğelik ve avadanlıklı resmi mucibince kapu sövelerinin ve cümle kapusunun balası kavis kemerli ve üzerinin kablama ve icab-ı vehile kurşunlu temür kened zıvana ile merbut ve yağlı boyalı kapu söğeleri inşası							
Guruş	Fi	Devair-i metru	Aded				
585	10	58,50	9	Kapu			
792	10	79,20	18	Pencere			
Inşa olunan alt kat beden divarları üzerine hastahane ve zabta dairesinin ber-muceb-i resm üst kat köşe mahalleri sert cedid taşın eyü cinsinden ince tarak tesviyeli vecihleri kitabe açmağa ve ıktızası vehile yek diğerine temür zıvana ve kened kurşun ile merbut olarak etraf-ı erba'sı bölme divarları otuz beş santimetru arzında alçı kireciyle som divarların haricen ince tarak tesviyeli dahilen kum kireç kutıklı sıvalı bi'l-cümle beden ve bölme divarları inşası							
Devren metru	Arzen	Kadden	Mika'b	Guruş	Fiyatı		
0,72	0,35	3,75	94,50	2899,40	35		
			11,66				
			82,84				
Pencere ve Kapu Boşlukları							
Kıta'	Tulen	Arzen	Kadden	Pencere	Mikab		
12	1	0,35	1,80		11,66		
2	1	0,35	2	Kapu	Kapu pencere boşluklarının minhası lazım gelen		
1	2,50	0,35	3	Pencere			
Üst kat pencere ve kapu etraflarının sert taşdan söğelik ve salonun büyük penceresinin balası kavis kemerli ve kurşun temür kened zıvana ile merbut kapu pencere söğeleri inşası							
Guruş	Fiyatı	Devrenmetru	Aded				
810	10	69	12	Pencere			
		12	2	Kapu			
		81					
Inşa olunan habshane ve hastahane ve zabta ebniyesinin etraf-ı alt ve üst kat pencere söğelerine ber-muceb-i resm beher adedi on kıyye olmak üzere parmaklık inşası							
Guruşu	Fi beheri	Aded					
1350	45	20					
135	135	1	Salon penceresi				
1485		21					

²⁴ BOA. DH. TMIKS. 20/34-4.

²⁵ BOA. DH. TMIKS. 20/34-4.

Tablo 4 b: Avanos Hapishanesi'nin Keşif Defteri²⁶.

İnşa olunacak beden duvarları balasına vaz' ve keşide olunacak tavan giriş başları ve sekiz adet sayvan direkleri üzerine yirmi beş santimetre çapında çirali çam ağacından yasdık ve yirmi beş santimetre çapında keza mahya ve makras ve baba ve göğüsleme on santimetre çapında sakf döküntüsü ve sakfa kiremid altına bir santimetre kalınlıkta tahta döşeme ve etrafı erba'sı harcla yerli kiremid ferşe sakf inşası						
Kıt'a	Tulen	Arzen	Guruş	Fi	Sathen	
1	17	16	5460	12	455	
1	26	6				
1	9	3				
Alt ve üst katın beden ve bölme duvarları balası yirmi beş santimetre arzında ve yirmi santimetre sahnında çirali çam ağacından ek mahalleri birer arşun tülünde üç adedi bir kantarlık lama temürü ile yekdiğerine merbut ve köşe başları ikisi bir kantarlık hañçer ile rabtlı olarak yirmi santimetre kalınlıkta ve on santimetre arzında kalınca çam biçmesinden dört adede bir adedinin beden divarına tesadüf iden başları üçü bir kantarlık lamie temüründen ma kuşak hañçerlik merbut kirişli ve tahtı iki santimetre sahnında silicikari pasa şişeli alt ve üst kat tavanların inşası						
Kıt'a	Tulen	Arzen	Guruş	Fi	Sathen	
1	6	5	3375	10	337,50	
	9	4,50				
	8,50	5				
	6,50	5				
	4,50	3,50				
	7	5				
	3,50	3				
	5,50	4,50				
	9,50	4,50				
	5,50	4,50				
8,50	4,50					
Yirmi santimetre arzında yirmi santimetre sahnında çirali çam ağacından en yerleri ve başları kezalik lama temürüyle yekdiğerine ve beden duvarları köşeleriyle merbut tabanlı ve yirmi beş santimetre arzında ve on iki santimetre sahnında kalınca? Kiriş vaz' kezalik dört adede bir başları beden duvarlarına ma kuşak hañçere ile merbut olmak üzere ve teneffüs havlısına yirmi santimetre kütünde üçer buçuk metre tülünde alt ve üst kat sekiz aded çirali çam dikme direklerinin başlıklı ve kirişli üç santimetre kalınlıkta lameli döşeme bir santimetre kalınlıkta tahtadan eteklik ve süpürgeçlik? Alt ve üst kat taban döşemeleri inşası.						
Alt Kat	Kıt'a	Tulen	Arzen	3461,25	13	266,25
	1	6	5			
	1	9	4,50			
		8,50	5			
		6,50	5			
		3,5	3			
		9,50	4,50			
		5,50	4,50			
		8,50	4,50			
	Üst Kat					
Resminde irae olunan alt katda sekiz aded hela ve bir gasilhane hela kapusu beş metre tülünde dört buçuk metre arzında üç metre amikinde hafriyatıyla hasıl olan toprak harice nakl ve tesviye idilerek on beş metre devren ve tulanişine ma temel üç buçuk metre kaddinde ve orta divar yetmiş beş santimetre arzında üç buçuk metre kaddinde sert taş ile kuru divar inşası ve mezkur kuru duvarlar üzerine otuz santim arzında yirmi santim sahnında beher elli santim fasilasında sal taşları altına çam kiriş üzerine yekdiğerine imtizacı sal döşemeler ve üzerine yirmi santim sahnında alçı kireciyle altı kıt'a bölme duvarları ve basamak ve eteklikle hela bölme duvarlarının inşası						
Kıt'a			Guruş			
8			1141			
Yirmi beş santimetre arzında on beş santimetre kalınlıkta çam biçmesinden seren? ve takozlu üç santimetre kalınlıkta tahtadan kademe ve iki santimetre sahnında tahtadan _____ ve tahtı kaplu pasa şişeli tavanlı ve çıkırıkçikari seren!? parmaklıklı nerdiban inşası						
Guruş	Fi	Sathen	Tulen	Arzen		
180	30	6	5	1,20		
Çirali çam biçmesinden mamul ve müstemilatı tekmiil ve ayna camı açılır kapanır iki kanatlı olmak üzere altı santimetre kalınlıkta alt ve üst pencere çerçubelerinin inşası.						
Kıt'a	Kadden	Arzen	Guruş	Fi	Sathen	
15	1,10	0,75	911,10	30	30,37	
12	1,50	0,75				
1	2,50	1,80				
Alt ve üst katlarda vaki' kapular mahallerinin dört adedinin beş santimetre kalınlıkta biçmeden ve üzeri sac kablama kilid ve mütebkiyesinin dört santimetre kalınlıkta ve etrafı kitabe tabanlı denizli? Gömme kilid tek? Kapular inşası						
Guruş	Fi	Sathen	Kıt'a	Kadden	Arzen	
288	25	11,52	8	1,80	1,80	Alt ve Üst Kat
Alt kat hela ve abdesthane kapu mahallerine on beş santimetre kalınlıkta söge ve pervazlı iki santimetre kalınlıkta tahtadan ve üç yerden yedişer santimetre kalınlıkta çam biçmesinden kuşaklı alt ve üst kat ciheti milli vidalı mandallı hela kapular inşası.						
Guruşu	Fi	Sathen	Kıt'a	Kadden	Arzen	
189	15	12,60	9	2	0,70	
Zahiri altı santimetre kalınlıkta biçmeden kuşaklı ve yüz ciheti dört santimetre kalınlıkta civatadan doğramacı kari tarafeyni kitabe tabanlı müstemilatı mükemmel olarak cümle kapusu inşası.						
Guruş	Fi	Sathen	Kıt'a	Kadden	Arzen	
180	40	7	1	1,50	2	

²⁶ BOA. DH. TMIKS. 20/34-4.

Tablo 4 c: Avanos Hapishanesi'nin Keşif Defteri²⁷.

Habshane-i mezkurun etraf-ı erba'sı üç metre faslısında muhafaza duvarının hafri-i esas olarak temel hafriyesiyle cedid taş kum kireç harcla memzuc harcı ve dahili yüz cihetleri Arnavud dersli üzeri kaya taşlı bir metre irtifa'ında üçer sıra tuğla kuşaklı muhafaza duvarı inşası.						
Guruş	Fi	Mika'b	Tulen	Arzen	Kadden	
85,40	2	42,70	61	0,75	1	Temel hafriyesi
4575	25	181	61	0,60	5	ma temel muhafaza duvarları inşası
4660,40						
İnşa olunan hükümet konağı önündeki bağçe havlısının bir metre irtifa'ında cedid taş halis harcla memzuc duvarların üzerleri sal kapak taş döşemeli üzeri bir metre irtifa'ında çırallı çam ağacından ve yağlı boyalı parmaklık on santimetre çapında çırallı çam ağacından yekdiğerine lamyeli ve etraf-ı erba'sı yirmi santimetre çapında çam ağacından söğeli ve yağlı boyalı cıvatalı ve her bir müstemilatı mükemmel bağçe divarıyla cümle kapusu inşası.						
Guruş	Fi	Sathen	Kıt'a	Kadden	Arzen	
12,90	37	0,70	0,50			Temel hafriyesi
12,90	37	0,70	0,50			Divar inşası
18,50	37	0,50	1,00			Temelden yukarı divar inşası
		40				Parmaklık ve kapu
Guruş	Fi	Mik'ab				
25,90	2	12,90				Temel hafriyesi
258	20	12,90				Temel duvarları
462,50	25	18,50				Temel Yukarı duvarları
400	10					Parmaklık ve kapular inşası 40 metre tulünde
1146,40						
Guruş						
604,67						Temel hafriyesi
10023						Ma Iskara temel duvarları
827,50						Pabuçluk taşları
13059,52						Beden duvarları
1377						Alt kat pencere ve kapu söğeleri
2899						Bölme duvarları
810						Üst kat pencere ve kapu söğeleri
1485						Pencerelere temür parmaklık
5460						Sakf inşası
3375						Alt ve üst kat tavanları
2461,25						Alt ve üst kat taban döşemeleri
1141						Hela bölme duvarları
180						Nerdiban inşası
911,10						Alt ve üst kat pencere çerçubeleri
288						Tek kapular inşası
189						Hela kapular inşası
180						Mükemmel olarak cümle kapusu
4660,40						Muha faza duvarları
51051,84						
1147,40						Hükümet bağçe havlı duvarları
52198,84						
Kırşehirli Sancağı dahilinde Avanos Kasabasında müceddeden inşa olunan hükümet konağı ittisalinde inşası karargir olan habshane ve hastahane ve zabita dairesinin mahali belediyesi fiyat mazbatası mucibince ber-muceb-i resm keşif-i evvel ellir bir bin elli bir (51051) gurus kırk dört santim olduğu ve hükümet bağçe havlı duvarları bin yüz kırk yedi gurus kırk santim keşif olunarak cem'an elli iki bin yüz doksan sekiz gurus seksen dört santime baliğ olduğu inde'l-hesab anlaşmış olmağla ol babda emr ü irade efendim hazretlerindir. 15 Temmuz 1313						
İşbu keşif defteri bi't-tedkik muvafik-i usul olmağla tasdik kılındı 30 Temmuz 1313						
Mühendis-i Liva-i Kayseri MehmedAli (303)						

İ
S
T
E
M
32/2018

Keşif defteri 11 Ağustos 1897 tarihinde Ankara Vilayeti tarafından onaylanarak 16 Ağustos 1897'de Dahiliye Nezareti'ne gönderilmiştir²⁸. Tesri' Muamele Komyonu'nca gönderilen 16 Ağustos ve 14 Aralık 1897 tarihli cevabi yazılarda, daha önce belirtildiği üzere tek başına Avanos Hapishanesi için bir muamele yapılamayacağı sancak dahilindeki diğer hapishanelerin evrakı ile birlikte işlem yapılacağı Ankara Vilayeti'ne bildirilmiştir²⁹.

Adliye Nazırı imzasıyla 28 Haziran 1898 tarihinde Dahiliye Nezareti'ne gönderilen yazıda, Nevşehir, Avanos, Ürgüb ve Arabsun kazalarındaki hapishanelerin birer, ikişer odadan müteşekkil, havasız, rutubetli ve mevcut mahpusla-

²⁷ BOA. DH. TMIKS. 20/34-4.

²⁸ BOA. DH. TMIKS. 20/34-5,6.

²⁹ BOA. DH. TMIKS. 20/34-7,8.

rı barındıracak kapasitede olmadığına müfettiş raporlarıyla tespit edildiği ifade edilmiş ve islah gerektiği bildirilmiştir³⁰. 21 Temmuz 1898 tarihinde Ankara Valiliği tarafından Dahiliye Nezareti'ne çekilen telgrafta keşif varakası gönderilen Avanos Kazası Hapishanesi'nin inşasına bir an evvel başlanması için gereken izin verilmesi talep edilmiştir³¹. 17 Ağustos 1898 tarihinde Islahat Komisyonu tarafından Ankara Valiliği'ne gönderilen cevabi yazıda, sancak dahilindeki diğer hapishanelerin evrakının henüz gönderilmediği ifade olunarak şu an için herhangi bir işlem yapılamayacağı belirtilmiştir³².

19 Eylül 1909 tarihinde Hacı Mehmed, Hacı Seyyid ve Hacı Mustafa hem Dahiliye Nezareti hem de Sadaret Makamı'na çektikleri telgrafta, Avanos'taki camilerinin tevkifhane yapılarak ahaliden kadın-erkek 60 kişinin sebepsiz yere burada tutulduğunu belirtmiş ve mağduriyetin giderilmesini talep etmişlerdir³³. Dahiliye Nezareti Muhaberat-ı Umumiye Dairesi, Ankara Valiliği'ne gönderdiği 25 Eylül 1909 tarihli yazı ile konunun araştırılmasını istemiştir³⁴. Konu ile doğrudan ilgili olmamakla birlikte belgeden bahsi geçen hapishane projesinin belirlenen tarih itibarıyla gerçekleştirilemediği ileri sürülebilir.

1914 ve 1916 yıllarına ait yazışmalar, mevcut hapishanenin onarımına dair bütçe tahsisine yönelik talepleri içermektedir. Dahiliye Nezareti Mebani-i Emiriyye ve Hapishaneler İdaresi Müdüriyeti'nden Ankara Valiliği ile Mülkiye Müfettişliği'ne gönderilen 27 Eylül 1914 tarihli yazıda, Avanos Kazası'nda bulunan hapishanenin döşemelerinin bozulduğu, ileride daha yüksek bir masraf çıkmadan düşük bir bütçeyle onarılabilirliğinin müfettiş raporuyla tespit edildiği belirtilerek gereğinin yapılması bildirilmiştir. Durumla ilgili Sadaret'e de 21 Ekim 1914 tarihinde bilgi verilmiştir³⁵. Ankara Valiliği 30 Nisan 1916 tarihinde Dahiliye Nezareti'ne gönderdiği yazıda, Avanos Kazası Hapishanesi'nin tamiratı için ihtiyaç duyulan 640 kuruşun kazanın bağlı bulunduğu Kırşehir Mutasarrıflığı'nın bütçesinde bulunmadığını belirterek tahsisat talep etmiştir. 16 Temmuz 1916'da ilgili nezaret konuyu Hapishaneler İdaresi'ne havale etmiştir³⁶. Hapishaneler İdaresi Heyet-i Fenniye Dairesi'nin 7 Haziran 1916 tarihli yazısında, kendilerine gönderilen keşif varakasının yeterli bilgi içermemekle birlikte tamiratın elzemiyetine binaen ikinci keşfinde ölçüleri belirtilmek kaydıyla tahsisatın yapılabileceği ifade edilmiştir³⁷. Dahiliye Nazırı Talat Bey tarafından Ankara Valisi Reşid Bey'e gönderilen 13 Ağustos 1916 tarihli yazıda, Avanos Hapishanesi için istenen tahsisatın gönderildiği ifade edilmiştir³⁸.

Ağustos 1898 yılına kadar yapılan yazışmalarda, yeni bir hapishanenin yapılmasına dair ifadeler geçmektedir. 1909 yılındaki yazışmalarda ise camilerin tevkifhane olarak kullanıldığı ifade edilmektedir. Camilerin tevkifhane olarak

³⁰ BOA. DH. TMIKS. 19/84-1.

³¹ BOA. DH. TMIKS. 20/8.

³² BOA. DH. TMIKS. 19/84-2.

³³ BOA. DH. MUİ. 14-1/46-1,2.

³⁴ BOA. DH. MUİ. 14-1/46-3.

³⁵ BOA. DH. MB.HPS. 7/48-1,2.

³⁶ BOA. DH. MB.HPS. 11/35-1.

³⁷ BOA. DH. MB.HPS. 11/35-2.

³⁸ BOA. DH. MB.HPS. 11/35-3.

kullanılması aradaki 11 yıllık süreçte, bünyesinde iki tevkifhane barındıran Mühendis Mehmed Ali Bey'in hapishane projesinin gerçekleştirilmediğini ortaya koymaktadır. 1914-1916 yılları arasındaki hapishanenin tamiratına yönelik taleplerde, bahsi geçen projenin hayata geçirilmediğini söylememize dolaylı olarak imkân vermektedir. Birincisi hapishane 1909 sonrasında yapılmış olsa bile aradan geçen beş yıllık sürede döşemelerin yangın veya sel gibi bir durum söz konusu değilse değiştirilecek kadar tahrip olamayacağı ikincisi ise talep edilen 640 kuruşluk miktarın aradan geçen yaklaşık 20 yıllık süredeki enflasyon farkı da düşünüldüğünde Mehmed Ali Bey'in tasarladığı hapishanenin ahşap döşeme (3461,25 kuruş) maliyetinden oldukça altında kalmasıdır. Elde edilen veriler, hapishane projesinin gerçekleştirilmediğini ifade etmeyi mümkün kılmaktadır.

2. Değerlendirme

Kayseri Liva Mühendisi Mehmed Ali Bey'in Avanos için tasarlamış olduğu yapılardan birinin hayata geçirilerek kullanıma sunulduğu diğerinin ise kâğıt üzerinde kaldığı yukarıda bahsedilen veriler doğrultusunda anlaşılmaktadır. Arşiv evrakında zikredilen bilgilerin doğruluğunu saptamak büyük oranda değişikliğe uğrayan köprü için kısmen söz konusu olabilirken hapishane için mümkün olamamaktadır. Bununla birlikte evraklardaki bilgiler, dönemin yapı tekniğini anlamaya yarayacak çok değerli bilgiler ihtiva ettiğinden bu bölümde, her iki yapı için de belgelere atıfta bulunulacaktır.

2.1. Malzeme ve Teknik

Ele alınan her iki yapıda da başlıca inşa malzemesinin taş ve ahşap olduğu görülmektedir. Belgelerdeki bilgiler her iki malzemenin de farklı cins, ölçü ve formlarda kullanıldığını göstermektedir. Taş malzeme, köprü inşasında som (tek parça, içi dolu, saf, katışıksız), kaplama ve düzlük taşı olmak üzere dikdörtgen prizma ve müdevver (yuvarlak) formda kullanılmıştır. Hapishane inşasında ise som, sert ve beyaz özelliklerdeki (cedid) taşın, pabuç, söğge, korniş, saltaşı olmak üzere dikdörtgen prizma, avadanlıklı (profilili), kitabelikli (çerçeve-li) formda kullanılması öngörülmüştür. Taşların boyutları kullanıldığı yere göre değişiklik göstermekte olup, temelde kullanılan daha büyük olmak üzere yukarı doğru küçülmektedir. Hem köprü hem de hapishane inşaatında, taş malzemenin birbirine bağlanmasında kireç-kum karışımı halis (saf) harcın yanı sıra kurşunlu demir kened-zivana kullanılacaktır. Bununla birlikte harçsız kuru duvar tekniğinin hapishanede kullanılacağı da belirtilmiştir.

Ahşap malzeme; köprü inşasında çıralı çam ağacı olarak tek bir cinsten olup kazık, ızgara kirişi, payende, taban tahtası, bağlantı, başlık, yastık, kiriş, destek, baskı, baba, döşeme, parmaklık ve askı ağacı olarak sınıflandırılarak kullanılmıştır. Hapishanede ise yine çıralı çam ağacı tek cins ahşap olarak tercih edilmiş olup, tavan (silicikari pasa şişeli) ve tavan bağlantı elemanları, ızgara, puştivan (kısa ahşap kiriş), direk, yastık, kiriş, makas, mahya, göğüsleme (elibe-linde), sakf döküntüsü (etek), biçme (kiriş), kapı-pencere çerçeve ve kanatları, taban döşemesi, merdiven ve merdiven elemanları (trabzan, parmaklık, vd.) gibi unsurlarda kullanılacaktır. Ahşap malzemenin birbirine bağlanmasında, kara çivi kullanılırken ahşabın duvarlara bağlanmasında lama demiri ve hançer ikili-

sinin kullanılacağı anlaşılmaktadır. Ahşabın işlenmesinde ise çıkırcıkari, doğramacıkari ve silicikari gibi tekniklerin kullanılacağı ifade edilmiştir.

Madeni malzeme olarak köprünün inşasında çivi, somunlu civata, madeni plaka ve kovanlı Rus demirinin kullanıldığı anlaşılmaktadır. Bunlardan çivi, somunlu civata ve madeni plaka bağlantı elemanı, kovanlı Rus demiri ise ahşap zemin kazıklarının berkitilmesinde değerlendirilmiştir. Hapishane inşasında madeni malzeme, çivi, lama demiri, hançer, kenet, kuşak, sac ve kilit takımı olarak görülmektedir. Bu malzemelerden sac ve kilit takımının dışındakiler, ahşabı hem birbirine hem de duvarlara bağlamak amacıyla kullanılmıştır.

Köprüde kullanılan, hapishanede ise kullanılması öngörülen temellerin inşa sistemi Osmanlıların 16. yüzyıldan beri kullanageldiği bir tekniktir. Binaları sağlam bir zemine oturmaya amaçlayan bu sistem özellikle su içerisinde, su kenarında ve bataklık alanlarda tercih edilmiştir³⁹. Buna göre sağlam zemin bulunana kadar kazı yapılacak, bulunduktan sonra ise köprüde demir+ahşap kazık+ızgara, hapishanede ise ahşap kazık+ızgara gibi bileşenlerle sağlam zemini bir temel meydana getirilecektir. Izgaraların üzerine katkılı (dövülmüş kiremit veya tuğla tozu) veya katkısız kireç harcı (Horasan harcı) dökülerek zemin düz ve sağlam bir şekle dönüştürülecektir. Köprüye ait keşif defteri, ihale şartnamesi (münakasa pusulası) ve çizimler tekniği ve uygulamasını detaylı olarak ortaya koymaktadır.

2.2. Plan Özellikleri

2.2.1. Köprü

Avanos Köprüsü, ırmak yatağı ve arazi yapısı göz önüne alınarak düz tabliyeli olarak planlanmıştır. Köprü arşiv evrakında tanımlandığı ve çiziminde gösterildiği gibi baş ayaklar dahil olmak üzere toplamda on bir kargir ayak üzerinde ahşap tabliyeli olarak on gözlü inşa edilmiştir. Anadolu'da bu tip köprüler ile özellikle Osmanlı geç döneminde karşılaşmaktadır. Kargir ayaklı, ahşap tabliyeli bu tip köprü örneklerini, Ermenek'te Nadire Köprüsü (Geç Osmanlı)⁴⁰, Beyşehir'de Bayat Köyü Eski Köprü (19. yy. sonu, 20. yy. başı)⁴¹, Karahisar Köyü Eski Osmanlı Köprüsü (20. yy. başı)⁴², Sevindik Kasabası Sevindik Köprüsü (20.yy. ortası)⁴³, Seydişehir Kesecik Köprüsü (1846-1847)⁴⁴, Amasya Alçak Köprü (Onarım 1865, 1882-1883), Geyve Sultan II. Bayezid Köprüsü (19. yy. sonu, 20. yy. başı), Tire Hüseyin Ağa Köprüsü (Onarım 1815, 1917), İstanbul

³⁹ Tanyeli, Gülsün, "Hiçbir Üstâd Böyle Kâr Etmemiştir" Osmanlı İnşaat Teknolojisi Tarihi, İstanbul, 2017, s. 85-94.

⁴⁰ Baş, Ali- Duran, Remzi, "Karaman Çevresi Yüzey Araştırmaları (Köprüler)", *VI. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazı Sonuçları ve Sanat Tarihi Sempozyumu (08-10 Nisan 2002)*, ed. M. Denктаş vd. Erciyes Üniversitesi Yayınları, Kayseri, 2002, s. 145-146.

⁴¹ Baş, Ali vd., "Beyşehir Çevresindeki Köprüler", *Uluslararası Katılımlı XV. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Anadolu Üniversitesi Eskişehir 19-21 Ekim 2011*, ed. Zeliha Demiralp Gökalp vd. Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2012, I, s. 311-312; Duran, Remzi-Baş, Ali-Özcan, Ruhi, *Tarihi Konya Köprüleri*, Konya Büyükşehir Belediyesi KUDEB Yayınları, Konya, 2016, s. 50-51.

⁴² Baş vd., "Beyşehir Çevresindeki Köprüler", s. 311; Duran vd., *Tarihi Konya Köprüleri*, s. 56-57.

⁴³ Duran vd., *Tarihi Konya Köprüleri*, s. 59.

⁴⁴ Duran vd., *Tarihi Konya Köprüleri*, s. 180-182.

Kadıköy Kurbağalidere Köprüsü (1917), Yunanistan Sofulu Gazi Süleyman Paşa Köprüsü (1887), Midilli Hamidiye Köprüsü (19. yy. sonu, 20. yy. başı)⁴⁵ ve Gediz Köprüsü'nde (Onarım 19. yy. sonu, 20. yy. başı)⁴⁶ görmek mümkündür.

2.2.2. Hapishane

19. yüzyılın ortalarından itibaren her alanda yaşanan değişim rüzgarları, Osmanlı dünyasını da etkileyerek kalebind, tomruk, kürek, zindana atma gibi geleneksel cezalandırma usullerinin terkinin beraberinde getirmiştir. Bu doğrultuda, suç ve suç karşısında uygulanacak cezalarda, Avrupa'da görülen hukuk normları benimsenerek hapishane binalarının yapımına başlanmıştır. Bu süreçte, hapishanelerin planlaması, inşası ve mevcutların ıslahına yönelik yabancı uzmanlar bile getirilmiştir⁴⁷.

Osmanlı Dönemi hapishaneleriyle ilgili çalışmaların neredeyse tamamını tarih araştırmaları oluşturmaktadır. Bu çalışmalar içerisinde doğrudan olmasa da mimari özelliklere ilişkin veriler de yer alabilmektedir. Hapishane mimarisini doğrudan ele alan çalışma sayısı ise oldukça kısıtlıdır⁴⁸. Çalışma sayısının yetersizliği, hapishane mimarisinin tipolojik bir bakış açısıyla değerlendirilmesini mümkün kılmamaktadır. Bununla beraber proje örneklerinden, açık ve kapalı avlulu tip ile işinsal dizilimli tipin hapishanelerde uygulandığı anlaşılmaktadır. Avanos Hapishanesi'nin plan kurgusuna bakıldığında, asıl hapishanenin çevresinin bir duvarla kuşatıldığı ve arada kalan bölümün "muhafaza havlusu" olarak adlandırıldığı görülmektedir. Muhafaza duvarının içerisinde yer alan ve ön cephesi iki kat olarak tasarlanan asıl hapishane bölümünün alt katı etrafı ahşap direklerle çevrili bir "teneffüs avlusu" ile bunun etrafına sıralanmış bir mekân kurgusuna sahiptir. Alt kattaki asimetrik düzenleme, üst katta geleneksel Anadolu konutlarında sıkça karşılaşılan iki oda, bir sofa plan tipiyle simetrik bir düzende karşımıza çıkmaktadır. Avanos Hapishanesi'nde görülen açık avlulu plan tipinin çeşitli örneklerini, Kozana⁴⁹, Niş (1861), Ankara (1862), Konya (1870), Sivas (1868), Bolu (1869), hapishanelerinin projelerinde görmek mümkündür⁵⁰. Mevcut proje örnekleri, başkentin dışındaki hapishanelerin diğerlerine göre daha küçük kapasiteli olarak açık avlulu plan tipinde yapıldığını göster-

⁴⁵ Çulpan, Cevdet, *Türk Taş Köprüleri Ortaçağdan Osmanlı Devri Sonuna Kadar*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1975, s. 75, 118, 174-175, 196-197, 203-204.

⁴⁶ Ceylan, Mehmet Akif, "Manisa'da Tarihi Köprüler ve Fonksiyonel Özellikleri", *CBÜSBD*, Manisa, XI, III, 2013, s. 47-49, 50-52.

⁴⁷ Konu ile ilgili geniş bilgi için; Şen, Ömer, *Osmanlı'da Mahkûm Olmak Avrupallaşma Sürecinde Hapishaneler*, İstanbul, 2007; Tekin, Saadet, "Dr. Polliç Bey'in 1918 Tarihli Raporuna Göre Berlin ve Aydın Vilayeti Hapishanelerine Genel Bir Bakış", *OTAM*, Ankara, 24, 2008, s. 205-221; Sofuoğlu, Ebubekir, "Osmanlı Hapishanesinde Islah ve Firar Teşebbüsleri", *Hapishane Kitabı*, ed. Emine Gürsoy Naskali vd. Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2010, s. 163-172; Gönen, Yasemin Saner, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Hapishaneleri İyileştirme Girişimi, 1917 Yılı", *Hapishane Kitabı*, ed. Emine Gürsoy Naskali vd. Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2010, s. 173-183; Yıldız, Gültekin *Mapusâne Osmanlı Hapishanelerinin Kuruluş Serüveni (1839-1908)*, İstanbul, 2012.

⁴⁸ Çakmakçıoğlu Kuru, Alev, *Sinop Hapishanesi*, Ankara, 2004; Şenyurt, Oya, "20. Yüzyılın İlk Çeyreğinde Anadolu ve İstanbul'da Bazı Hapishane İnşaatları", *ARM*, İstanbul, 9, 2003, s. 76-80; Şenyurt, Oya, "Proje ve Belgeleriyle 20. Yüzyıl Başında İzmit Hapishanesi'nin Tasarımı", *MD*, Ankara, 352, 2010, s. 60-65.

⁴⁹ Şenyurt, Oya, *Osmanlı Mimarisinin Temel İlkeleri Resim ve İnşâ Üzerinden Geliştirilen Farklı Bir Yaklaşım*, İstanbul, 2015, s. 77-78.

⁵⁰ Yıldız, *Mapusâne*, s. 166-167, 205-207, 332-333, 336-337, 351-352.

mektedir. Henüz kesinleştirememiş olmakla birlikte, Avanos Hapishanesi'ni tasarlayan Kayseri Liva Mühendisi Mehmed Ali Bey'in Çankırı'da inşası planlanan hapishanenin (1894) tasarımını da yaptığı, planlar arası büyük benzerlikler ile belgeler üzerindeki mühür ve imzadan anlaşılmaktadır⁵¹. Çankırı'da tamamen iki katlı tasarlanan hapishane, ihtiyaç ve bütçeden olsa gerek, Avanos'ta bir cephesi dışında tek katlı olarak planlanmıştır. Tasarımı etkileyen muhtemel hususlardan biri de Avanos'taki hapishanenin, Hükümet Konağı'nın bitişiğine inşa edilecek olmasıdır.

2.3. Süsleme

Çalışma kapsamında ele alınan her iki yapı üzerinde de süsleme unsuruna neredeyse hiç rastlanmamaktadır. Köprü'nün günümüze ulaşamayan bekçi odasının saçak silmesi ile çatısındaki alem süsleme unsuru olarak değerlendirilebilir. İnşası gerçekleşmeyen hapishanede de benzer bir durum söz konusudur. İki katlı ön cephenin monoton görünümü, yatay kat silmesi, saçak silmesi, köşe duvarlardaki yonu taşları ve pencere lento-sövelerinin dışarı taşırılması ile hareketlendirilmiştir.

3. Sonuç

Mühendis Mehmed Ali Bey'in hayatı ve eğitimi hakkında maalesef detaylı bilgiler tespit edilememiştir. Mehmed Ali Bey, Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde tespit ettiğimiz belgelere göre Çankırı ve Kayseri'de Liva Mühendisi olarak görev yapmıştır. Mühendisin tasarladığını tespit edebildiğimiz projeleri; Çankırı Hapishanesi (1894)⁵², Çankırı Hükümet Konağı (1894)⁵³, Kayseri İdadisi (1899)⁵⁴, Avanos Köprüsü (1895, 1897) ve Avanos Hapishanesi (1897) şeklinde sıralanmaktadır. Projeler üzerinde yer alan tarih ve unvan bilgisinden Mehmed Ali Bey'in 1894 yılının ortası veya 1895 yılının başlarında Kayseri'ye atandığı anlaşılmaktadır. Kayseri İdadisi projesinde isminin yer aldığı mühürün üzerinde tam görev tanımı Kayseri Nafia Mühendisi olarak belirtilmiştir⁵⁵. 1907-1908 tarihli Kayseri Salnamesi'nde Nafia Komisyonu üyesi olarak kaydedilmiş isimlerden biri de Mühendis Mehmed Ali Bey'dir⁵⁶. Ancak bahsi geçen kişinin arşiv belgelerinde adı geçen şahıs olup olmadığı tam olarak tespit edilememektedir. Mühendis Mehmed Ali Bey'in çalıştığı projelere bakıldığında dönemin proje anlayışını aynıyla sürdürdüğü görülmektedir. Belgelerden yapıların inşa sürecinin de aynı hiyerarşik düzende devam ettiği anlaşılmaktadır.

Hızlı kentleşmenin beraberinde getirdiği önemli sorunlardan biri de eski

⁵¹ BOA. DH. MKT. 347/39.

⁵² BOA. DH. MKT. 347/39-8.

⁵³ BOA. DH. MKT. 347/39-9.

⁵⁴ BOA. İ. MF. 7/1319C24; ŞD. 215/23-14.

⁵⁵ İdadi hakkında detaylı bilgi için; Özbek, Yıldırım, "Seyfullah Efendi Konağından İdadiye: Kayseri Lisesi", Prof. Dr. Harun Güngör Armağanı, haz. M. Argunşah vd. Kayseri, 2010, s. 297-306, Özbek, Yıldırım, Kayseri'de Tarihi Okul Yapıları, Kayseri, 2011, s. 56-63, Özbek, Yıldırım, "Osmanlı Modernleşmesinin Kayseri Anıtları: Mektep Yapıları", Osmanlı Dünyasında Kültürel Karşılaşmalar ve Sanatsal Yansımaları, Prof. Dr. Filiz Yenişehirlilioğlu'na Armağan, ed. A. P. Şahin Tekinalp vd. Ankara, 2017, s. 145-158.

⁵⁶ Kocabaşoğlu, Uygur- Uluğtekin, Murat, Salnamelerde Kayseri Osmanlı ve Cumhuriyet Döneminin Eski Harfli Yıllıklarında Kayseri, Kayseri, 1998, s. 185.

eserlerin kısmen veya tamamen yok olması/edilmesidir. Dönemin koşulları dikkate alınarak tasarlanan yapıların günümüzdeki ihtiyaca cevap vermesi beklenemez. Bu sebeple birçok yapı ya yıkılarak yerine yenisi yapılmış ya da Avanos Köprüsü'nde olduğu gibi genişletme-değiştirme gibi müdahalelere maruz kalmıştır. Avanos Belediyesi mevcut tarihi köprü'nün ihtiyacı karşılamaması nedeniyle 2013 yılında bir yarışma düzenlemiştir. "Avanos'un Yeni Köprüsü ve Çevresi Mimari Proje Yarışması" adıyla açılan yarışmanın şartnamesinde yeni köprü'nün beklenen özellikleri; yaya ve araç geçişine imkân verir boyutta, **tarihi köprü ile uyumlu**, tasarım bakımından orijinal, turistik ve ticari niteliklere haiz şeklinde sıralanmıştır. Şartnamenin ihtiyaç programı bölümünün "Eski Köprü" başlığı altında yer alan açıklamalarda, sadece ayakların tescilli kültürel miras örneği olduğuna dikkat çekilerek üst ölçek tasarımının (tabliye kısmı) sadece yaya geçidi olarak tasarlanabileceği gibi farklı önerilere de açık olduğu belirtilmiştir. Ayrıca yarışmacıların tasarımlarında, yeni köprü ile tarihi köprü arasında ilişki kurgulamaları da istenmiştir⁵⁷. Yarışma katılımcılarının tarihi köprüye dair proje önerileri incelendiğinde, hiçbirisinde köprü'nün orijinal vaziyetine dair araştırma yapılarak tasarımlarını şekillendirmedikleri görülmektedir. Eski köprü'nün çalışmaya konu ettiğimiz projesine ulaşılmış olsaydı hem eski köprü'nün restorasyon-yeniden kullanımı için teklifler geliştirilir hem de (yarışma şartnamesinde belirtilen) yeni yapılacak köprü ile eskisi arasındaki ilişki kurgusu sağlam bir zemine oturtulabilirdi.

Sonuç olarak Osmanlı arşiv belgeleri ve içerisindeki projeler özellikle restorasyon çalışmaları için oldukça önemli bilgileri ihtiva etmektedir. Öyle ki bu bilgilerle bahsi geçen yapıların yeniden aynı teknikler kullanılarak inşası mümkündür. Bu belgeler, aynı zamanda Osmanlı inşaat terminolojisi ve teknolojisinin gelişim ve değişimini ortaya koyan önemli bilgileri günümüze kadar taşımaktadır. Dileğimiz tarihi eser restorasyonlarında, ele aldığımız nitelikteki belgelerin tespit edilip, orijinaline uygun onarımların yapılmasıdır.

İ
S
T
E
M
32/2018

Kaynaklar

- » Başbakanlık Osmanlık Arşivi, (DH. MB.HPS. 7/48-1,2; 11/35-1,2,3), (DH. MKT. 221/13-1,4,5,6; 347/39-8), (DH. MÜ. 14-1/46-1,2,3), (DH. TMIKS. 19/84-1,2; 20/8; 20/34-1,2,3,4,5,6,7,8), (İ. MF. 7/1319C24), (PLK. p. 4214; 6733-1,2), (ŞD. 215/23-14), (Y. PRK. TFN. 5/42-1,2,3)
- » Ankara Vilayeti Salnamesi (1289-1291,1293,1295,1299,1308,1311,1318,1320,1325) yy., ty.
- » Baş, Ali- Duran, Remzi, "Karaman Çevresi Yüzey Araştırmaları (Köprüler)", VI. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazı Sonuçları ve Sanat Tarihi Sempozyumu (08-10 Nisan 2002), ed. M. Denктаş, Y. Özbek, A. Sağıroğlu Arslan, Erciyes Üniversitesi Yayınları, Kayseri, 2002, s. 138-160.
- » Baş, Ali-Duran, Remzi-Özcan, Ruhi, "Beyşehir Çevresindeki Köprüler", Uluslararası Katımlı XV. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Anadolu Üniversitesi Eskişehir 19-21 Ekim 2011, ed. Z. D. Gökalp, N. Çöl, Z. Ertuğrul, S. Alp, H. Yılmazyaşar, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2012, I, s. 309-318.
- » Ceylan, Mehmet Akif, "Manisa'da Tarihi Köprüler ve Fonksiyonel Özellikleri", Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi (CBÜSBD), XI, III, Manisa, 2013, s.22-61.
- » Çakmakçoğlu Kuru, Alev, Sinop Hapishanesi, Ankara, 2004.
- » Çulpan, Cevdet, Türk Taş Köprüleri Ortaçağdan Osmanlı Devri Sonuna Kadar, Türk Tarih

⁵⁷ https://yarismo.org/img/avanoskoprusu_sartname.pdf s. 4-6, 11. (et. 18.09.2017).

- Kurumu Yayınları, Ankara, 1975.
- » Duran, Remzi-Baş, Ali-Özcan, Ruhi, Tarihi Konya Köprüleri, Konya Büyükşehir Belediyesi KUDEB Yayınları, Konya, 2016.
 - » Gönen, Yasemin Saner, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Hapishaneleri İyileştirme Girişimi, 1917 Yılı", Hapishane Kitabı, ed. E. Gürsoy Naskali, H. Oytun Altun, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2010, s. 173-183.
 - » Kocabaşoğlu, Uygur- Uluğtekin, Murat, Salnamelerde Kayseri Osmanlı ve Cumhuriyet Döneminin Eski Harfli Yıllıklarında Kayseri, Kayseri, 1998, s. 185.
 - » Özbek, Yıldırım, "Seyfullah Efendi Konağından İdadiye: Kayseri Lisesi", Prof. Dr. Harun Gönör Armağanı, haz. M. Argunşah, M. Ünal, Kayseri, 2010, s. 297-306.
 - » _____, "Osmanlı Modernleşmesinin Kayseri Anıtları: Mektep Yapıları", Osmanlı Dünyasında Kültürel Karşılaşmalar ve Sanatsal Yansımaları, Prof. Dr. Filiz Yenişehirlioğlu'na Armağan, ed. A. P. Şahin Tekinalp, F. Müderrisoğlu, Ü. Araç, Ankara, 2017, s. 145-158.
 - » _____, Kayseri'de Tarihi Okul Yapıları, Kayseri, 2011.
 - » Sami, Şemseddin, "Avanos", Kâmûsu'l A'lâm, İstanbul, I, 1306, s. 451-452.
 - » Sofuoğlu, Ebubekir, "Osmanlı Hapishanesinde İslah ve Firar Teşebbüsleri", Hapishane Kitabı, ed. E. Gürsoy Naskali, H. Oytun Altun, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2010, s. 163-172.
 - » Şen, Ömer, Osmanlı'da Mahkûm Olmak Avrupalılaştırma Sürecinde Hapishaneler, İstanbul, 2007.
 - » Şenyurt, Oya, "20. Yüzyılın İlk Çeyreğinde Anadolu ve İstanbul'da Bazı Hapishane İnşaatları", Arredamento Mimarlık (ARM), İstanbul, 9, 2003, s. 76-80.
 - » _____, "Proje ve Belgeleriyle 20. Yüzyıl Başında İzmit Hapishanesi'nin Tasarımı", Mimarlık Dergisi (MD), Ankara, 352, 2010, s. 60-65.
 - » _____, Osmanlı Mimarisinin Temel İlkeleri Resim ve İnşâ Üzerinden Geliştirilen Farklı Bir Yaklaşım, İstanbul, 2015.
 - » Tanyeli, Gülsün, "Hiçbir Üstâd Böyle Kâr Etmemiştir" Osmanlı İnşaat Teknolojisi Tarihi, İstanbul, 2017.
 - » Tekin, Saadet, "Dr. Polliç Bey'in 1918 Tarihli Raporuna Göre Berlin ve Aydın Vilayeti Hapishanelerine Genel Bir Bakış", Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırmaları Merkezi (OTAM), Ankara, 24, 2008, s. 205-221.
 - » Yıldırım, Yakup, Avanos Kenti, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 2006.
 - » Yıldız, Gültekin Mapusâne Osmanlı Hapishanelerinin Kuruluş Serüveni (1839-1908), İstanbul, 2012.
 - » https://yarismo.org/img/avanoskoprusu_sartname.pdf s. 4-6, 11. Erişim Tarihi: 18.09.2017..
 - »